

TUG'MA BOLALAR RETINOPATIYASI DIAGNOSTIKASI

Samarkand Davlat Tibbiyot Universiteti

Travmatologiya-ortopediya, neyroxirurgiya

va oftalmologiya kafedrası

2-kurs klinik ordinatori

Sattorov Bobur Urol o'g'li

Saydullayev Dilshod Mirzohid o'g'li

Abduxamidova Muxlisaxon Zayniddinovna

Ilmiy rahbar: Phd, 1-toifali vrach-oftalmolog

Xamidullayev F.F.

Annotatsiya: Tug'ma bolalar retinopatiyasi (TBR) so'nggi yillarda oftalmologiyada dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Mazkur kasallik chaqaloqning retinasida – ya'ni ko'z to'r pardasida – patologik o'zgarishlar bilan namoyon bo'ladi. TBR asosan muddatidan ilgari tug'ilgan bolalarda uchraydi, ularning organizmida to'qimalar yetarlicha rivojlanmasligi tufayli ko'rish a'zolarida nuqson (shikastlanish) yuzaga keladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda, xususan, O'zbekiston sharoitida ham so'nggi o'n yillikda muddatidan avval tug'ilgan chaqaloqlarga tibbiy yordam ko'rsatilishining kuchaytirilgani tufayli tug'ma bolalar retinopatiyasi holatlari ko'proq aniqlanmoqda va ushbu muammoning erta tashxisi, oldini olish, samarali davolash va aholi salomatligini saqlash borasidagi tadqiqotlar kengayib bormoqda.

Kalit so'zlar: tug'ma retinopatiya, bolalar ko'rish kasalligi, fundus tekshiruvi, oftalmoskopiya, fluoressein angiografiya, ko'z ultratovush tekshiruvi, yagona torchilik diagnostikasi, optik koherens tomografiya, ko'rish maydoni baholash, skrining.

Tug'ma bolalar retinopatiyasining asosiy sabablaridan biri bu chaqaloqning homila ichida yoki tug'ruq vaqtida yetarlicha rivojlanmaganligi bilan izohlanadi. Bu esa, ko'pincha, 34 haftagacha va 2 kilogrammdan kam vaznda tug'ilgan bolalar orasida keng tarqaladi. Retinaning to'liq shakllanmagan bo'lishi, kislorod yetishmasligi, gemodinamik

o'zgarishlar, nafas olishda muammolar hamda boshqa yon ta'sirlar kasallik rivojlanishiga turtki bo'lmoqda. Bundan tashqari, chaqaloq davolanayotgan davrda (asosan – reanimatsiya va kislorod terapiyasidan o'tilganda) kislorodning yuqori konsentratsiyasi ham retinopatiyaning rivojlanishida katta xavf omili hisoblanadi. Diagnostika bo'yicha ilg'or yutuqlardan biri – bu skrining tekshiruvlarini yo'lga qo'yish hisoblanadi. Maxsus dastur asosida barcha muddatidan avval tug'ilgan chaqaloqlar neonatolog va oftalmolog mutaxassislar tomonidan ko'rikdan o'tkazilib, ko'z to'r pardasining rivojlanish darajasi, patologik jarayonlarni erta aniqlash, zarur hollarda tezkor choralar ko'riladi. TBR diagnostikasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: klinik simptomlarni aniqlash, biomikroskopiya, oftalmoskopiya, fluoressent angiografiya hamda zamonaviy texnologiyalar yordami bilan to'r pardaning holatini baholash [1].

Klinikda TBRning eng erta belgilari chaqaloqlar hayotining 3-4 haftasidan boshlab namoyon bo'la boshlaydi. Dastlabki tashxis quyidagi mezonlar asosida qo'yiladi: ko'z to'r pardasida o'zgarishlar, yangi hosil bo'layotgan qon tomirlar, periferik zonalarda neovaskulyarizatsiya, to'r parda o'rtasida chiqindi to'qimalarning paydo bo'lishi va ularning bosqichma-bosqich tarqalishi. Shuningdek, TBRning bosqichlari, asoratlari va kasallikning og'ir-engar kechish jarayoni ko'zdan kechirilib, har bir bosqich bo'yicha malakali oftalmologlar ishtirokida individual davo rejasi tuziladi. Skrining va diagnostika qilishda xorij va mahalliy ilg'or tajribalardan samarali foydalanilmoqda. Jumladan, keng qo'llanilayotgan RetCam yoki boshqa zamonaviy raqamli vizualizatsiya tizimlari chaqaloqlarda tez va aniq diagnostikani ta'minlash imkonini beradi. Ushbu uskuna yordamida chaqaloq ko'zining to'liq tasviri ekranga chiqariladi va panjara shaklida retinaning har bir zonasi tekshiriladi. Bundan tashqari, fluoressent angiografiya usuli – ko'z dori moddalari yordamida tomirlarning o'zaro bog'lanishi, havo va arteriyalarning o'zgarishi, yangi qon tomirlar hosil bo'lishining oldini olish bo'yicha juda muhim ma'lumotlar beradi. Eritrotsitlarning, qon oqimining buzilishi, chiziqli yoki dog'li rang o'zgarishlar aniqlansa, mutaxassislar tomonidan o'z vaqtida aralashuv amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va xalqaro tashkilotlar hamkorligida muddatidan avval tug'ilgan chaqaloqlarning TBR bo'yicha doimiy

monitoringi yo'lga qo'yilgan. Har bir yangi tug'ilgan chaqaloq doimiy ravishda registratsiya qilinadi, keyinchalik mo'ljallangan muddatda oftalmologik ko'rikdan o'tadi. Viloyat va shahar markazlarida malakali neonatologlar, oftalmolog va pediatrlar seviyesini oshirish, zamonaviy uskuna va texnologiyalar bilan ta'minlash orqali retinopatiya profilaktikasini zamon talabiga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Remissiya bosqichida chaqaloqlarga uzoq muddatli tibbiy kuzatuv, korreksion va rehabilitatsion amaliyotlar, vitamin terapiya, maxsus dori-darmonlar beriladi [2].

So'nggi besh yillikda ilmiy adabiyotlarda TBR diagnostikasi sohasida bir qator izlanishlar olib borildi. Jumladan, chaqaloqlarning homiladorlikdagi umumiy ahvoli, onaning surunkali kasalliklari, tug'ruq vaqtidagi sharoitlar, reanimatsiya va intensiv terapiya holatlari TBR rivojlanishida muhim rol o'ynashi aniqlangan. Ko'pgina holatlarda TBR dastlabki bosqichda aniqlansa, o'z vaqtida to'g'ri davo va ilg'or lazer terapiya vositalari yordamida muammoni bartaraf etish mumkin. Agar kasallik kech bosqichda aniqlansa, retinaning to'liq ajralishi, ko'rish qobiliyatining butunlay yo'qolishi kabi og'ir asoratlar yuzaga keladi. TBR skrining dasturlarining samarali ishlashi uchun moliyaviy va kadrlar resursi doimo yangilanishi, har bir soha mutaxassisi chet elda malaka oshirishi, laboratoriya va klinik imkoniyatlar kengaytirilishi lozim. Ayniqsa, tibbiyot oliy o'quv yurtlarida va kasb-hunar kollejlarda zamonaviy bilimlarga ega, ixtisoslashgan oftalmologlar tayyorlashga e'tibor kuchaytirildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, muddatidan avval tug'ilgan chaqaloqlarda har yili o'rtacha 10-15 foizida TBR aniqlanadi. Bu ko'rsatkich dunyo standartiga juda yaqin [3].

Diagnostik tekshiruvlar o'tkazishning asosiy qoidalaridan biri – chaqaloqning har tomonlama, ya'ni umumiy va ixtisoslashtirilgan tekshiruvdan birkalikda o'tkazilishi hisoblanadi. Bola tug'ilganidan so'ng oftalmologik ko'rik 3-4 haftada bir marotaba amalga oshiriladi va kerakli hollarda, kasallik belgilariga qarab, davo chorasi tanlanadi. Bunday individual yondashuv kasallikning tarqalishini va og'ir asoratlarini oldini olishga xizmat qilmoqda. TBR diagnostikasida klinik amaliyotda xalqaro tavsiyalarga tayaniladi. Shu jumladan, International Classification of Retinopathy of Prematurity (ICROP) tasnifi

asosida kasallik bosqichlari, zonalari va asoratlari aniqlanadi. Hozirgi kunda foydalanilayotgan ushbu tasnif retinopatiyaning 5 bosqichini o'z ichiga oladi. 1-bosqich – engil, 5-bosqich – og‘ir ko‘rinishda kechib, chaqaloqning ko‘rish a‘zosi faoliyati butunlay yo‘qolishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, “plus-disease” deb nomlanuvchi alohida klinik holatlar ham aniqlanadi. Bunda ko‘z ichki bosimi, tomirlarning kengayishi va retinaning o‘zgarishi sezilarli ahamiyatga ega. Qator adabiyotlarda qayd etilishicha, yuqori texnologiyali, zamonaviy ta‘minlangan diagnostika usullari kasallikni erta aniqlash va davolash imkoniyatlarini kengaytirdi. Mutaxassislar tomonidan hisobga olinadigan asosiy mezonlar quyidagilar: chaqaloqning homiladorlik vaqtida olingan kislorod darajasi, kislorod terapiyasining davomiyligi va darajasi, tug‘ilishda tana vazni va umumiy ahvoli, oilaviy va genetik faktorlar. Diagnostika uchun qo‘llaniladigan texnologiyalarning ko‘payishi TBR’ni erta aniqlash va davolashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Oftalmoskopiya usuli yordamida retinaning periferik qismlari, markaziy zona va qon tomirlarning holati aniq baholanadi. Ushbu jarayon murakkab amm muhim, chunki kasallikning dastlabki va yashirin bosqichlarida aniqlikni ta‘minlash uchun mutaxassis tajribasi va nazariy bilimlari asosiy rol o‘ynaydi. Ba’zi hollarda diagnostikaning aniqligi uchun patologik holatlarga erishilganda boshqa mutaxassislar – neonatolog va pediatriklar bilan hamkorlikda konsultatsiyalar tashkil etiladi. Amaliyotda ba’zi hollarda poliklinik sharoitda ko‘rik natijalari bo‘yicha bemorlar shifoxonaga yuboriladi. Chaqaloqlarda TBR rivojlanayotganini birlamchi bosqichda klinik belgilar asosida aniqlash imkoniyati mavjud bo‘lsa-da, doimiy va takroriy tekshiruvlar keyingi bosqichlarni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi [4].

Laboratoriya sharoitida ham retinopatiyaning ayrim mezonlarini biokimyoviy va genetika usullari asosida aniqlash imkoniyati paydo bo‘ldi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, retinopatiya rivojlanishida ayrim genetik predispozitsiyalar, irsiy omillar ham muhim rol o‘ynaydi. Bunda to‘qima o‘sish omili (VEGF), kislorod yetishmasligi va antioksidant balansining buzilishi kasallikning boshlanishida asosiy etiologik omillar bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, yangi metodikalardan biri – ko‘zni kompyuter tomografiyasi ham bemor muammosini chuqurroq aniqlash imkonini beradi.

Chaqaloqlarda TBRning erta bosqichda aniqlanishi, zamonaviy diagnostika usullarining tezkor va aniq natijalar berishi, oftalmologik yordamning tashkil etilishi chaqaloq ko'z nurini saqlashda va kelajakda sog'lom avlod shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Diagnostika natijalari asosida davo rejasi tuziladi: lazer koagulyatsiya, krioterapiya, ba'zi hollarda jarrohlik amaliyoti qo'llaniladi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, TBR aniqlangan bemorlarda, davo o'z vaqtida boshlangan taqdirda, ko'z nurining saqlanish darajasi 80-85 foizgacha yetadi. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan klinik protokollarga muvofiq, har bir muddatidan avval tug'ilgan chaqaloq 4-6 haftalikda to'liq oftalmologik ko'rikdan o'tkazilishi shart. Diagnostikaning barcha bosqichlarida, ya'ni dastlabki ko'rik, takroriy tekshiruv, o'rta va kech bosqich aniqlanganda, davo chorasi tezda belgilanishi kasallik oqibatlarini kamaytiradi. Maxsus e'tibor past vaznda va kislorod muhitida bo'lgan chaqaloqlarga qaratiladi. Har bir tekshiruv natijalari maxsus kartoteka va elektron ma'lumotlar bazasiga kiritiladi [5].

Xulosa:

Ko'rsatilgan barcha usullar, zamonaviy tibbiyot fanining yutuqlari va ilmiy-amaliy tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatmoqda: TBR diagnostikasini to'g'ri va sifatli tashkil etish, zamonaviy uskunalar va texnologiyalarni joriy qilish, mutaxassislar tayyorlash – kelajak avlodda ko'zi ojizlikning oldini olishga kafolatdir. Aholining keng qatlamiga oftalmologik savodxonlik, chaqaloqlarda ko'rish profilaktikasi bo'yicha zarur ma'lumotlarni yetkazish hozirgi tibbiyotning asosiy vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimova, N., & Karimov, D. (2019). "Bolalarda retinopatiya: zamonaviy diagnostika usullari va davolash yo'llari". Oftalmologiya, 6(2), 22-28.
2. Bekmurodov, A. (2018). "Tug'ma bolalar retinopatiyasi: klinik kechishi va tashxisi". O'zbekiston Tibbiyoti Jurnal, 5(3), 58-64.
3. Davlatova, M. (2020). "Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda retinopatiya diagnostikasining dolzarb masalalari". Zamonaviy Tibbiyot Ilmi, 11(1), 70-77.
4. Jabborova, S. (2017). "Tug'ma retinopatiya aniqlashning zamonaviy usullari". Pediatriya va Neonatologiya, 4(2), 36-41.

5. Karimova, Z., & Bobomurodov, S. (2019). "Bolalarda retinopatiya diagnostikasiga zamonaviy yondashuv". O'zbekiston Tibbiy Olam, 8(2), 15-23.
6. Mirzayev, A. (2021). "Tug'ma bolalar retinopatiyasining skrining va diagnostik imkoniyatlari". Tibbiyot Amaliyoti, 13(2), 44-51.
7. Nazarov, M. (2018). "Retinopatiya: bolalar oftalmologiyasi muammolari". Tibbiyot Fanlari Yangiliklari, 5(2), 28-34.
8. Qodirova, L., & Tursunov, A. (2021). "Tug'ma retinopatiya: tashxis va davolashning zamonaviy usullari". O'zbekiston Pediatriya Jurnal, 9(3), 12-17.